

la justícia llançant així els diners: «Teniu: a l'aranya-estira-cabells — Tira un grapat de moneda al pas de la porta --- es tiren per terra amb l'afany d'arreplegar els diners, i no deixen passar els agutzils», PCoromines, *De Plaer* — (VII, *Putxinellis*, p. 222).² En un altre sentit l'entrellaç de membres llargaruts de l'animaló dóna lloc al nom de la làmpada o gran llàntia penjada ('salamó'; no «canelobre», *AlcM*, *DFa*.) de molts braços: c. 1800 (Belv., B. de Maldà): «[La capella de St. Antoni de Pàdua] és la més fonda de totes las demés de la iglésia ab --- cruzero ab dos archs al ayre, pendants en los referits dos aranyas de cristall» (*Excursions*, p. 25); i d'ací, per comparació, 'estalactita' (tort., Vergés i Paulí, *Espurnes de la Llar* v, 36).

DERIV.: *Arany* eiv. 'mena de caragol de mar', que a la Pena d'Eivissa em definien com a semblant als bombos i PzCabrero explica com a «marisco roto» (¿té, doncs, propensió a aparèixer trencat i pels esquerdissos recordaria les pues del peix-aranya?);³ per a *arany* o *parany* (oc. ant. *eranh*) enginy per agafar ocells, veg. la nota que poso en el passatge corresponent de la *Faula del Rossinyol* de Cerverí de Girona. *Aranyal*. *Aranyenc*. *Aranyer*. *Aranyeta*. *Aranyó* (insecte).

Aranyola. *Aranyola* o *aranya* [ACosta, 1859], nom de planta, cast. *arañuela* 'planta ranunculàcia', nom paral·lel al roms. *alior* ~ *arior* 'Euphorbia cyparissias' (evolució fonètica de *ariior*, normal en romanès), segons Giuglea i Sădeanu (*Rev. de Fil. Rom. și Germ.* VII, 133) s'explicaria com a derivat de ARANEA 'ronya' (parent mediat del cast. *araña* ~ *arañar* i sobretot del romànic (A)RONEA ~ ARANEA > romànic RONYA i romanès *rie* 'sarna'), explicable perquè la llet o suc d'aquest euforbi s'usa popularment per guarir la sarna (i segons Martzel l'al. *gnatze* significa alhora 'ronya' i 'Euphorbia cyparissias'); addició d'interès que fan els lexicòlegs romanesos a l'article *arañar* del DCEC. *Aranyosa*.

Cultismes, derivats o cpt. del gr. ἀράχνη 'aranya',⁴⁰ 'teranyina' (germà del ll. *aranae*): *aràcnid*; *aracnoide*; *aracnòleg*; *aracnologia*.

CPT.: *Tela aranyina* [S. XIV: aquesta *tela* que ha nom *aranyina*, és *tela* prima en semblant de *tela d'aranya* ho en tel prim de ceba» en Alcoatlí, 14, que també porta el títol «la *tela taranyina*»; contret ja i soldat c. 1500: «car mil *teranyhines* hi deven tenir», *Procés de les Olives*, 1595; «qui en tenebres camina / per loch hont may és stat, / sol rebre alguna ruïna, / o alguna *taranyina* / lo té tan embarasat / que no ve a son obtat», Fc. d'Olesa, 1.ª meitat S. XVI, JMBover, *BiEscrBal*, II, 7.12.4; del català passà al sard: BDC x, 145]: l'evolució fonètica es complí a través d'una dilació **teraranyina*, seguida d'haplologia (és naturalment fantàstic el «llatí» (!) TELA ARANEINA, suposat per *AlcM*).⁴ Estan molt divulgades les infinites variants dialectals de *teranyina* degudes a alteracions fonètiques divergents de *tela-aranyina* o *-nyana* o *tela-ranya*: *teranyana*, *telaranya*, *teraganya*, *teratanya*, *teredanya* (*taradàna* ribag., Bonansa, 1957), *teradany*,

etc. (veg. *AlcM*, *DAG*; BDC XXI, 273, s. v.); tort. *taranyana*, BDC III, 11; frag. *tararanya*, BDC IV, 43; tarrag. *titaranya*, BDC VI, 50; pall. *talarany*, BDC XXIII, 311; alt-arag. *tiraraña*, *tirataña*, *talaraca* (BDC XXIV, 182; per als quals, veg. DCEC IV, 411a32-48). *Teranyí*. *Teranyinada*. *Teranyinaire*. *Teranyinat*. *Teranyinós*. *Enteranyinar* [escr. Renaix.]; *desenteranyinar*, *-ador*. *Esteranyinar*; *esteranyinador*, *-dora*; *esteraranyar*; *esterarany*.

¹ *Arens* citat junt amb *pagels* en un doc. mallorquí p. p. BSAL VII, 120a. Deu ser el mateix de 1361 que amb la forma *aranyes* cita *AlcM* de Roger, *Història de Pollença*. Molt conegut a tota la Costa de Llevant, etc. en dóna detalls *Plaja*, en *Proa* de Palamós jul. 1960, p. 8. No sé si té cap realitat una variant *adanya* que *Plaja* atribueix a Cadaqués; o és un altre peix?, cf. el nom de peix venec. *adano* estudiat per Schuchardt, *ZRPb*, XXI, 650ss.—² Loc. imperfectament reproduïda i defectuosament definida en *AlcM*, a base del mal dicc. d'Escrig-Llombart; no té res a veure amb el castellà *arañar* 'esgarrinxar', de sentit apartat. El *DAG*, i *DBal*, la donen correctament i Ed. Fontseré en reclamava en aquesta forma l'admissió a Fabra, c. 1925. Primerament sembla que es digueren a *estira-cabells* i a *l'aranya*, com a locucions sinònimes i concurrents (així Lab. 1839 i Belv.) i després es combinaren.—

³ *S'Arany Gros* i *s'Arany Petit* no són dues cales (*AlcM*) sinó dos illots al mig del port natural d'Eivissa, comparats a un arany que emergeix de l'aigua.—⁴ Un adj. *ARANEINUS ni existí en ll. ni pogué existir-hi, car no es formaven així els adjectius sobre temes en -EUS, -EA. ARANEA significava ja 'teranyina' en llatí. L'única cosa un poc estesa en romànic és el tipus TELA ARANEA, i tampoc no hi té una gran extensió: it. *ragna*, *ragnatelo*, oc. ant. *aranh*, *aranha*, fr. ant. i mod. *araignée* (a. c. d. el fr. ant. *araigne* 'aranya'). *Tela aranyina* és una creació merament catalana. ¿Quan s'acabarà el vici dels «salts mortals» lingüístics des del temps de Cèsar fins al de Carles V? Com si la llengua hagués interromput l'existència des del llatí imperial, per no reprendre la vida fins al S. XIII.

ARANYÓ, fruiteta de l'arç negre o aranyoner, arbust que es fa en els prats i muntanyes, de forma i gust semblants als d'una pruna minúscula i aspra: d'una forma afí al cèltic *AGRANIO, -ON, o *AGRINIO (irl. ant. *airne*, kymrí *eirinen* 'pruna'); la -g- s'ha conservat en les formes dialectals *agranýo*, *agrinyó*, *aragó*, de certes valls pirinenques i mallorquines, i tenint en compte el basc *aran* o *okaran* 'pruna' i el prov. *agreno* 'prunýo', que semblen procedents del mateix origen és probable que la forma del cèltic pirinenc fos més aviat *AGRANIO, -ON, que la forma amb -i- conservada a Irlanda. □ 1.ª doc.: 1575, OPou.

Que defineix «*aranyons*: pruna caesia vel silvestria» (p. 61). Potser no gaire posterior és un vell romanç de terres ripolleses: «Ay terra dels *aranyons* / per anar a Palomera / una pubilla que hi ha / ---